

Анотація

В статті розглядається історія влаштування й розвитку козацької пошти в Україні в другій половині XVII – XVIII ст. Особлива увага приділяється загальному стану, в якому перебувала пошта на території колишньої Гетьманщини.

Summary

In clause the history of occurrence and development of cossack mail in Ukraine in XVII – XVIII century is considered. The especial attention is given the general position in which there was mail in territory former Getmanshiny.

УДК 94 (477.72)

С.В. Нікітенко

ЗАХОДИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОГО РУХУ НА ХЕРСОНЩИНІ (1944-1991 рр.)

Помітним напрямком наукових досліджень сучасної української науки виступає проблематика зародження, становлення і розвитку вітчизняних фізкультури та спорту, як в Україні загалом, так і в окремих її регіонах. Починаючи з 60-х років XX ст. в СРСР активізувалися дослідження в сфері історії спорту, зокрема з'явилися праці з історії розвитку спортивного руху в окремих республіках Радянського Союзу (А.А. Кулінкович, А.В. Сафонов, А.В. Кісіс, Т. Суяркулов та ін.) [1; 2; 3; 4], а також в окремих краях та регіонах СРСР (В.А. Апеков, А.Г. Улангін, Ф.В. Казієв, Е.М. Щелкунова та ін.) [5, с.7]. В останні роки в Україні почалося формування своїх регіональних шкіл – плідно працюють фахівці в Києві, Харкові, Донецьку, Львові, Миколаєві.

Окремі праці, присвячені історії регіонального спорту, виходили у багатьох містах від районного масштабу, як наприклад «Сторінки історії Малинського спорту» В.Студінського (1996), «Горловка спортивная» И.М. Чуканова (1991), до більш серйозніших і ґрунтовніших, зокрема «Физическая культура и спорт на Сумщине (1939-1989)» А.І. Кудренка, «Спорт нашего міста /1900-1965 рр./» Є. Розанова (Донецьк), «Історія фізкультури та спорту на Харківщині» Ю.І. Грота та Ю.В. Александрова.

Загальнодержавна відбудова фізкультурно-масової та спортивної роботи у країні почалася після закінчення Великої Вітчизняної війни. У Херсоні відродження фізкультурно-спортивного руху розпочалося практично зі звільненням від окупації, вже навесні 1944 р. Місцева преса відзначала значення цієї роботи для підготовки захисників Вітчизни, підводила перші підсумки участі херсонських спортсменів у бойових діях: "Кращих своїх спортсменів надіслав до армії Херсон. Володимир Тимошенко, гімнаст, викладач фізкультури і спорту був учасником оборони Одеси і Севастополя, двічі нагороджений урядом. Учасник оборони Сталінграда Григорій Волкінштейн, волейболіст і організатор фізичної підготовки молоді міста, двічі орденоносець. Фізкультурникам Херсона Завадському і Сидоровичу присвоєні звання Героїв Радянського Союзу" [38].

До війни Херсонщина мала непогану спортивну базу, але за часів окупації майже усі спортивні споруди були зруйновані. Організаторами відновлення та розбудови спортивної бази і фізкультурного руху на Херсонщині були Херсонська міська рада та щойно відновлений Комітет у справах фізкультури та спорту. В березні-квітні 1944 р. відбудовуються спортивні споруди, починає функціонувати не зруйнований за часів окупації спортивний зал добровільного спортивного товариства

«Спартак». Практично в усіх навчальних закладах були відремонтовані спортивні майданчики та спортивні зали.

До 1 вересня 1944 р. було частково відремонтовано найстарішу спортивну споруду міста – Херсонський яхт-клуб, і проведені юнацькі змагання з плавання [10, арк.6]. Повністю відновити свою роботу яхт-клуб зміг тільки у 1948 р., а до того часу база використовувалася як рятувальна станція морського порту, де змагання з водних видів спорту проводилися лише інколи. Колектив рятувальної станції власними силами підняв з води потоплений німцями інвентар і відремонтував його. За літній період 1944 р. було відремонтовано 15 плав. одиниць, серед них 2 яхти [11, арк.65-66].

У 1952 р. Херсонський облвиконком прийняв рішення: з метою створення яхт-клубу як центру спортивної роботи з водного спорту передати його обласному комітету по фізичній культурі і спорту і реорганізувати в обласну водноспортивну станцію. Ця реорганізація деякий час себе виправдовувала. Були створені суднобудівні майстерні, придбані гребні, парусні, моторні човни й інше. У цей період на станції було підготовлено чимало чемпіонів республіки і країни з веслування, паруса та водно-моторного спорту [5].

Але в результаті великого руху морських, річкових та риболовецьких суден у цьому районі, щоб запобігти нещасних випадків на воді, портнагляд та судноплавна інспекція заборонили вихід зі станції малих гребних та парусних суден. Саме з цього часу яхт-клуб втратив своє колишнє значення основної водної бази м. Херсона і був примушений припинити роботу, зайнятися тільки будівництвом та ремонтом спортивних гребних та парусних суден [9].

На початку 1945 р. у парку ім. Леніна, на відбудову якого було виділено 60 тис. крб., на місці довоєнної парашутної вежі було збудовано спортивний майданчик [41].

Ці заходи повністю лягли на плечі ентузіастів спорту Н. Салкіндера, М. Тарасова, А. Пузиревського, О. Романова, М. Розінського, саме вони стали головною рушійною силою відбудови фізкультурно-спортивного господарства Херсонщини. Перші після війни публічні збори з питань фізкультури і спорту відбулися 26 липня 1945 р. в приміщенні міського театру, присвячені підтримці обласної спартакіади. На зборах були присутні учасники спартакіади, представники партійних, комсомольських і радянських організацій. Було окреслено основні напрямки роботи новоствореного обласного Комітету у справах фізкультури та спорту і визначені першочергові завдання по відбудові спортивного господарства міста [3].

У доповідях делегатів, що увійшли до резолюції зборів були окреслені основні напрямки розбудови повоєнної фізкультурно-спортивної роботи. Основна роль відводилась добровільним спортивним товариствам, які обласний Комітет у справах фізкультури та спорту почав формувати наприкінці 1944 р. Вже в 1945 р. в області діяло п'ять ДСТ: «Спартак», «Динамо», «Більшовик», «Трудові резерви» і «Водник». У 1947 р. утворюються ще декілька обласних ДСТ – «Колос», «Колгоспник» та «Урожай», які згодом були об'єднанні в одне потужне добровільне сільське спортивне товариство «Колос» [12, арк.32].

У місті окрім низових фізкультурних колективів діяли міські спортивні товариства: «Водник», «Харчовик», «Локомотив», «Урожай», «Авангард», «Літак», пізніше – «Наука». Більшість спортивних товариств комплектувалися робітниками однієї галузі виробництва, що відображено в їх назвах. На багато років передовим спортивним колективом області став ДСТ «Спартак». Голова обласної ради товариства А. Ашпіс прикладав великі зусилля для скорішого відродження спортивного життя міста. Саме за його ініціативою була створена перша у Херсоні дитяча профільна спортивна школа при облраді ДСТ «Спартак» [13, арк.7].

За три повоєнні роки кількість членів спортивних товариств та спортивних колективів збільшилась з 12 876 чоловік у 1944 р. до 38 790 в 1947 р. [13, арк.24]. Під керівництвом Херсонського обласного комітету у справах фізичної культури та спорту, починаючи з 1947 р. відбувалось вироблення системи комплектування збірних команд з різних видів спорту. Спочатку проводилися міські, районні та обласні змагання, переможці яких складали збірну області, що представляла область на республіканському рівні. Збірні команди Херсонської області в 1947 р. брали участь у шести республіканських змаганнях і домоглися непоганих результатів [12, арк.46].

Після реформування спортивного господарства СРСР у 1947-1948 рр. у Херсоні було остаточно врегульовано більшість питань щодо фізкультурно-спортивної роботи. На початку 1950-х років поряд з ветеранами Н.А Салкіндером, П.А. Маркіним, В.В. Островським з'явилось багато молодих спортсменів. Завідувачем культпросвітвідділу став чемпіон УРСР з веслування О. Волошин, головою ДСТ «Урожай» – П. Володін, один із перших майстрів спорту Херсонщини зі стрільби [14, арк.11].

На початку 1950-х років херсонські спортсмени почали брати участь у республіканських, союзних та міжнародних змаганнях. У 1952 р. херсонець Дубіна посів 47 місце у щорічному списку (неофіційному рейтингу) 350 кращих спортсменів-важкоатлетів Європи, до збірних команд УРСР були включені херсонські спортсменки: Л. Абашкіна – чемпіон республіканської першості ДСТ «Авангард» з плавання, і дві молоді гімнастки – Л. Бантиш та майбутня Олімпійська чемпіонка Л. Дирій (Латиніна) [15, арк.35].

В складному становищі знаходилось спортивне будівництво області. У 1947 р. рішенням облвиконкому усі без винятку спортивні споруди Херсонщини остаточно були передані на баланс ДСТ, що значно ускладнювало фінансування. Силами комсомольсько-молодіжного активу Херсона було проведено капітальний ремонт двох стадіонів «Водник» та «Спартак». Причому на стадіоні «Водник» було перенесено кам'яну огорожу довжиною в 400 м і, також без допомоги спеціалістів, проведено нівелювання футбольного поля [12, арк.25].

У 1953 р. мала місце спроба побудови зимового басейну для тренування спортсменів міста. Комітет у справах фізкультури та спорту при Херсонському комітеті охорони здоров'я впродовж року листувався із Чорноморським пароплавством стосовно передачі списаного на металобрухт пароплава «Ленінград» на баланс комітету. У пароплаві, що мав 97 м завдовжки і водотоннажність у 47 тис. т, передбачалось обладнати зимовий плавальний басейн, який міг би використовуватися 15-20 років. Ціна переобладнання не перевищувала 150 тис. крб., що не було великою сумою для комітету [14, арк.14,16].

Міністерство заборонило комітету самотужки купувати пароплав, запропонувавши його ДСТ «Авангард». Але впродовж року Рада товариства відмовлялася від пароплава, хоча наприкінці вересня пароплавство погодилось віддати його безкоштовно, а сам «Авангард» мало чим ризикував, адже завжди міг би продати корабель на металобрухт по 160 крб. за тону [14, арк.43]. За рішенням Ради Міністрів УРСР від 29 жовтня 1953 р. пароплав «Ленінград» був списаний з балансу Чорноморського пароплавства і відправлений на переплавку [16, арк.60]. Так на десятиліття була похована ідея будівництва зимового басейну, що наклало відбиток на якість підготовки спортсменів-плавців і спричинило практичну відсутність в регіоні міцної школи плавців.

З кінця сорокових років Херсон, завдяки розташуванню та кліматичним умовам, стає основним місцем проведення першості УРСР із водних видів спорту. Звісно, для змагань такого рівня потрібні були великі кошти, обласна та міська рада не мала змоги профінансувати у повній мірі всі заходи, тож на початку 1953 р.

обласний Комітет у справах фізкультури та спорту домогся фінансування змагань республіканського рівня із коштів Ради Міністрів УРСР [16, арк.48]. Впродовж другої половини п'ятидесятих років майже всі ДСТ України (а також Молдавії, Білорусії та РРФСР) проводили змагання з веслування, регати, а пізніше і змагання з водномоторного спорту на базі Херсонського яхт-клубу та Херсонської водноспортивної бази.

Ювілейний для радянської влади 1957 р. позначився різноманітними агітаційними заходами, у яких значне місце займали спортивні змагання. Користуючись слушною нагодою, Комітет у справах фізкультури та спорту і обласний комітет ДТСААФ нарешті домоглися від обкому партії допомоги у будівництві траси для мотокросу. За короткий термін трасу було збудовано на околиці міста в районі нафтопереробного заводу і 22 вересня 1957 р. відбувся мотокрос. Хоча траса була складна, спортсмени були у захваті від новобудови і перші змагання пройшли на високому рівні [17, арк.19].

Яскраве відображення знайшло на Херсонщині і реформування фізкультурного господарства наприкінці 1950-х років. Починаючи з 1957 р. усі товариства (за виключенням ДСТ «Динамо» та «Локомотив») починають згортати роботу під проводом галузевих управлінь і переходять до нового, територіального поділу фізкультурних організацій [8, с.7]. В Херсонській області спортивне товариство «Авангард» об'єднало близько 15 тис. фізкультурників і спортсменів промислових підприємств, установ і навчальних закладів. До нього входили, зокрема, великі колективи фізкультури суднобудівного і комбайнового заводів, текстильного комбінату, нафтопереробного заводу тощо. В райцентрах з метою кращого використання і швидшого будівництва нових спортивних баз, організації тренувань спортсменів і команд, проведення різних заходів створювалися об'єднані колективи [18, арк.34].

У плані заходів, накреслених на 1957 р., спортивне товариство «Авангард» відвело велике місце змаганням з різних видів спорту в колективах фізкультури, адже до цього часу в Херсоні не було чіткого плану спортивних заходів, а були так звані самозобов'язання і директиви з Міністерств усіх рівнів [1, с.3]. Показовим був перший рік після територіального поділу товариств, коли збірні команди окремих підприємств і установ брали участь в обласних, республіканських і всесоюзних змаганнях з багатьох видів спорту [19, арк.45]. Новостворене спорттовариство «Авангард» відчувало і низку труднощів. Наприклад, воно не мало в Херсоні свого стадіону, керівництво розміщувалося в підвальній кімнатці [8, с.34].

Наступний 1958 р. став вирішальним для усього радянського спорту. За рішенням ВЦРПС було остаточно узгоджено всі питання і створено єдині територіальні профспілкові спортивні товариства. З цього періоду херсонські спортсмени виходять на новий рівень, що було пов'язано насамперед із більшою узгодженістю дій спортивних колективів і керівництва Комітету у справах фізкультури та спорту. Починається організаційно і якісно новий період розвитку фізкультурно-спортивного руху.

Громадська форма керівництва (1959-1968 рр.), коли комітети були ліквідовані, а функції спільного керівництва фізичною культурою та спортом в країні були передані Раді спортивних товариств і організацій СРСР виявилася недоцільною [20, с.28-29]. Зокрема, у період з 1964-1965 рр. на Херсонщині, як по всій країні відбувалося скорочення членів ДСТ та спортивних кадрів, спостерігалось зниження кількості спортивних секцій, зменшення фінансування. На зміну спортивним школам впродовж 1957-1966 рр. створюються спортивні громадські організації, які підпорядковувалися напряму обласним федераціям з видів спорту. Спроба повністю перейти на громадський принцип побудови фізкультурного руху призвела до

зниження рівня організаційної роботи, до послаблення уваги до фізкультурно-спортивного руху.

В листі Херсонської обласної ради добровільних товариств і організацій адресованому Раді спортивних товариств і організацій УРСР від 14 вересня 1962 р., вказувалося, що ДСТ Херсонщини, а особливо сільські низові колективи майже повністю залишилися без фінансової свободи і не можуть виконувати свої основні завдання [21, арк.40]. В січні 1963 р. на Херсонщині з ініціативи Облради пройшла велика реорганізація спортивного господарства. На основі рішення Ради Союзу спортивних товариств та організацій УРСР «Про укрупнення керівних органів спортивних організацій», затвердженого наприкінці 1962 р., була проведена реорганізація Ради спортивних організацій та Ради ДССТ «Колгоспник» на базі укрупнення партійних та радянських госпрганів. В області було створено десять укрупнених районних Рад союзу і райрад ДССО «Колгоспник» і два міських у Генічеську та Цюрупінську [22, арк.19].

В цьому ж році ДСТ «Урожай» та «Колос» було об'єднано в одне потужне добровільне сільське спортивне товариство. Фактично ця реорганізація і укрупнення товариства стала першою значною спробою налагодити нормальне функціонування фізкультури та спорту у селах Херсонщини [28].

Головним нововведенням Ради Союзу спортивних товариств та організацій УРСР у справі міських спортивних організацій стало «Положення про громадські ради фізкультури та здоров'я при домових комітетах у державному житловому фонді Української РСР» затверджене 15 серпня 1964 р. спільно з Міністерством житлово-комунального господарства УРСР і за узгодженістю з республіканськими міністерствами охорони здоров'я, освіти, культури та Республіканським комітетом профспілок працівників комунально-побутових підприємств [40, с.33].

Однією з основних направляючих у постанові стала ідея створення нових видів спортивних організацій – спортклубів, та докорінне поліпшення фізичного виховання учнівської молоді.

Першими на Херсонщині були створені спортивні клуби «Петровець» комбайнового заводу ім. Петровського та міський «Спортивний клуб Ровесник», який об'єднував у собі представників учнівської та робітничої молоді. За перші роки свого існування ці два клуби стали лідерами за кількістю їх членів та показали кращі спортивні показники, залишивши позаду солідні ДСТ. Головною відмінністю цих нових об'єднань стала вузька спеціалізація, наприклад керівництво спортклубу «Петровець» основну увагу спрямовувало на виробничу гімнастику та масові ігрові види спорту, тоді як «Ровесник» традиційно відзначався перемогами у одиночних видах спорту і велоспорті (головним тренером з велоспорту довгий час був ветеран херсонського спорту, член правління Обласної ради спортивних товариств та організацій Михайло Розінський) [33, с.4].

Розглянувши досвід діяльності таких клубів в українських містах у грудні 1971 р. колегія Комітету з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР, Міністерства житлово-комунального господарства УРСР, Міністерства освіти УРСР і Секретаріат ЦК ЛКСМУ розглянули і затвердили типові «Положення про фізкультурно-оздоровчий та спортивний клуб на громадських засадах за місцем проживання» [32, с.15]. Цю ініціативу швидко підхопили місцеві органи влади, що позитивно вплинуло на розвиток фізичної культури, насамперед серед міської молоді. Херсонська міська рада доручила Радам спортивних товариств встановити нагляд та організувати консультації для керівників клубів на громадських засадах [4].

У розвитку молодіжного спортивного руху в цей період також сталися значні зміни. З 1964 р. в усіх міських та сільських школах в обов'язковому порядку було введено посаду вчителя фізичної культури. Обласна рада своєю постановою

зобов'язала всі районні та міські комітети партії розпочати будівництво у кожній школі спортивних залів й інших споруд [23, арк.65].

До 1968 р. діяла ця постанова і вона принесла свої позитивні результати. Значно збільшилась кількість молодих спортсменів та покращилися спортивні результати молоді Херсонщини у республіканських та міжнародних змаганнях. Якщо у Спартакіаді учнівської молоді 1964 р. учні змагалися по 12 видах спорту, то в 1968 р. вони демонстрували свої досягнення на обласній і республіканській спартакіадах з 20 видів. Як приклад, можна навести результат учнів Новокаховської дитячої спортивної школи з легкої атлетики Валерія Борзова і Надії Хоменко (тренер Б.І. Войтас), які стали чемпіонами Радянського Союзу з бігу на коротку відстань та штовхання ядра і захищали в Одесі честь радянського спорту на першості Європи серед юніорів [34].

У жовтні 1968 р. ЦК КПРС та Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про покращення керівництва фізичною культурою і спортом в країні» [35, с.78]. Цією постановою замість Ради Союзу спортивних товариств і організацій СРСР було відновлено Комітет з фізичної культури і спорту при Раді Міністрів СРСР.

З метою поліпшення керівництва всіма спортивними організаціями Херсонський обласний комітет з фізичної культури і спорту спільно з тимчасовою депутатською комісією по фізичній культурі та спорту, своєю постановою ухвалили нову структуру керівництва розвитком фізичної культури та спорту.

Основною формою управління фізичною культурою та спортом було обрано районний, відповідно керівним органом низових колективів фізкультури ставали районні Ради депутатів трудящих. При районних та міських Радах народних депутатів створювалися нові організації та громадські відділи: спортивно-масові сектори, рада тренерів, комісія та інспекція з комплексу ГПО, методична рада представників фізвиховання та ін. [37, с.46-47]. В СРСР однак система керівництва в районній ланці в повній мірі сформувалася наприкінці 70-х років ХХ століття. Тому можна з упевненістю казати про новаторство Херсонського комітету в цій справі.

На Херсонщині, як і в усій республіці, вівся постійний пошук нових форм організації фізкультурно-спортивного руху. Важливі теоретичні та методичні результати були отримані при проектуванні нових об'єктів організації фізичної культури – культурно-спортивних комплексів. Рішення про створення культурно-спортивних комплексів було, на думку П. Галина (1987), своєрідною реакцією на кризу попередніх форм організації масової фізичної культури (колективи фізичної культури, спортклуби за місцем проживання) [7].

У 1981 р. в республіці почалась робота зі створення культурно-спортивних комплексів (далі КСК). Визначалися спільні позиції організацій, що входили до складу комплексу. Було об'єднано зусилля всіх підрозділів, відповідальних за політико-виховну, культурно-масову та фізкультурно-оздоровчу роботу. У Спорткомітеті УРСР вивчили досвід, нагромаджений в областях, і вирішили, що вже визначена модель культурно-спортивного комплексу, яку можна брати за основу і впроваджувати всюди, звичайно, стосовно умов та традицій району, господарства [26, с.12].

На Херсонщині ще в 1978 р. почали з'являться перші КСК, головним чином у Новій Каховці, але називалися вони тоді органи спортивно-масової роботи за місцем проживання. Створювалися ці організації при ЖЕКах та домових комітетах і фінансувалися за рахунок цих організацій але підпорядковувалися вони, у плані спортивної роботи, місцевим комітетам з фізкультури та спорту [31].

Після того, як у травні 1981 р. почали функціонувати КСК в масштабах всієї республіки, у структурі Комітетів у справах фізкультури та спорту з'являється новий керівний орган – Рада культурно-спортивних комплексів. Розпорядженням Херсонської міської ради до складу Ради КСК 22 вересня 1981 р. були введені 12 членів міськспорткомітету, серед яких були представники міському партії і

міського комсомолу, ДТСААФ і військкомату, лікар і викладачі фізкультури [24, арк.24-25].

Реорганізація спортивного руху, що проводилась у 80-і роки, вимагала посилення і покращення керівництва фізкультурним рухом у всіх його ланках, зокрема, у самодіяльно-громадській його формі.

Останніми ініціативами радянських органів влади та управління в організації фізкультурно-спортивного руху були об'єднавчі процеси. В лютому 1987 р. Президія ВЦРПС прийняла постанову «Про заходи по удосконаленню керівництва фізкультурним рухом профспілок» [25, с.8]. Після цього було проведено об'єднаний пленум ДСТ профспілок країни. На ньому прийнято рішення про створення єдиного Всесоюзного добровільного фізкультурно-спортивного товариства профспілок.

Після об'єднання на республіканському пленумі 11 квітня 1987 р. ДСТ «Авангард», «Буревісник», «Водник», «Зеніт», «Локомотив», «Колос» та «Спартак» в одне Всесоюзне добровільне фізкультурно-спортивне товариство профспілок робота у сфері фізичної культури та спорту на Херсонщині дещо активізувалася [32, с.13]. Головними її напрямками на обласному пленумі спортивних товариств та клубів у серпні 1990 р. були визначені розвиток та удосконалення масової (в тому числі виробничої) фізкультури і виконання концепції щодо визначення головних напрямків розвитку фізичної культури і спорту в УРСР, розробленій у тому ж році [36, с.61].

Джерела та література

1. Алексеев Н.М. Организация работы объединенных коллективов физической культуры. – М.: Физкультура и спорт, 1971. – 265 с.
2. Аристова Л.В., Шпилько С.П. Физическая культура: отрасль в новых условиях хозяйствования. – М.: Экономика, 1991. – 144 с.
3. [Без назви] // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1945. – 22 серп.
4. Білик П. Досвід є. Повторіть його! // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1974. – 7 верес.
5. Васильєв М. Херсонському яхт-клубу 50 років // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1957. – 30 лип.
6. Вацеба О.М. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: Показчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури та спорту. – Львів: Укр. технології, 2003. – 52 с.
7. Галин П. Культурно-спортивные комплексы. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 61 с.
8. Горський Ю.І. Розвиток фізкультури і спорту на Україні. – К.: Дніпро, 1981. – 240 с.
9. Данилюк Л. Яхт-клуб буде відбудовано // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1970. – 19 серп.
10. Державний архів Херсонської області. – Ф.Р-2004, оп.1, спр.32.
11. Там само, ф.Р-1005, оп.1, спр.12.
12. Там само, ф.Р-2004, оп.1, спр.47.
13. Там само, спр.45.
14. Там само, спр.58.
15. Там само, спр.49.
16. Там само, спр.64.
17. Там само, оп.2, спр.18.
18. Там само, ф.Р-3876, оп.1, спр.2.
19. Там само, оп.2, спр.5.
20. Там само, оп.1, спр.2.
21. Там само, спр.100.
22. Там само, спр.73.
23. Там само, спр.70.
24. Там само, оп.2, спр.21.
25. Деметр Г.С., Горбунов В.В. 70 лет советского спорта. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 239 с.

26. Диновский Д.Н. Содержание и методика организации физкультурной работы в культурно-спортивном комплексе : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / КГИФК. – К., 1988. – 22 с.
27. Кисис А.В. Развитие физической культуры и спорта в Латвийской ССР : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / ГДОИФК им. П.Ф. Лесгафта, Латвийский ГИВК. – Л., 1966. – 18 с.
28. Крупица О. «Колосу» – 30 років // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1980. – 26 груд.
29. Кулинкович К.А. Развитие физической культуры и спорта в Белорусской ССР (1945-1970 гг.) : Автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. – М., 1972. – 53 с.
30. Латиніна Л. Сонячна молодість. – К.: Радянська Україна, 1958. – 189 с.
31. Марков Б. Нова Каховка спортивна // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1980. – 11 верес.
32. Петровский В.В. Организационная структура советской системы физического воспитания и принципы её деятельности // Организация и управление физкультурным движением: Темат. сб. – К.: КГИФК, 1974. – С. 225.
33. Розинський М. На приз Наддніпряньської правди // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1980. – 15 трав.
34. Рудаков Ю. Спорт для всіх // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1969. – 23 квіт.
35. Савицкий П.Ф. Массовое физкультурное движение в Украинской ССР. – К.: Здоров'я, 1983. – 120 с.
36. Сафонов А.В. Развитие физической культуры и спорта в Молдавии (1920-1967 гг.) : Автореф. дис... канд. пед. наук. – Кишинев, 1970.
37. Соколов В.А., Ситник В.А. Некоторые особенности управления физической культурой и спортом в районе // Теория и практика физ. культуры. – 1979. – № 1. – С. 45-49.
38. Спортивна хроніка // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1944. – 18 лип.
39. Суяркулов Т. Развитие физической культуры и спорта в Таджикской ССР (1917-1965) : Автореф. дис... канд. пед. наук / ГДОИФК им. П.Ф. Лесгафта. – Л., 1966. – 17 с.
40. Уваров В.Н. Правовое положение комитетов по физической культуре и спорту // История, социология, организация и управление физкультурным движением / М-во высш. и средн. спец. образования Казахской ССР ; КазИФК. – Алма-Ата, 1973. – Вып. 1. – С. 28-39.
41. Фізкультура // Наддніпряньська правда (Херсон). – 1949. – 16 верес.

Анотація

У статті на основі широкої джерельної бази досліджується діяльність місцевих органів влади та управління в сфері фізкультури та спорту на Херсонщині. Основну увагу приділено діяльності обласного та районних управлінь у сфері фізичної культури та спорту.

Summary

The article on the basis of broad source base investigated the activities of local authorities and the management of physical education and sport in Kherson region. Emphasis is placed on the activities of the regional and district offices in the sphere of physical culture and sport.